

Анарбаева Д.М., Арипова Г.С.

АЛП АКЫНДЫН ТАЛАНТЫНА ТААЗИМ

Анарбаева Д.Т., Арипова Г.С.

ПОКЛОН ТАЛАНТУ ВЕЛИКОГО ПОЭТА

D.T. Anarbaeva G.S. Aripova

BOW TO THE TALENT OF THE GREAT POET

УДК: 890.56/7

Макалада, аалам алты – улуу акындын өмүрү, чыгармачылык жолу тууралуу баяндалат.

Негизги сөздөр: акын, жашоо, чыгармачылык, таазим, талант.

В статье отражена жизнь и творчество великого поэта нашей страны.

Ключевые слова: поэт, жизнь, творчество, поклон, талант.

In this article is given the life and the work of great poet of our country.

Key words: poet, life, creativity, bow, talent.

Алыкул Осмонов Панфилов районундагы Каптал-Арык айылында 1915-жылы кедейдин үй-бүлөсүндө туулган. Ал жаш кезинен эле ата-энесинен ажырап, жетимдиктин азабын да, турмуштун кыйынчылыктарын да башынан өткөрөт. 1925-1928-жылдары балдар үйүндө тарбияланат. Мына ушул жерде адабий китептерге өтө кызыгып, өз алдынча ыр да жазып көрөт. Он төрт жашында Фрунзедеги педагогикалык техникумга кирип, адабий ийримдерге катышып, орустун белгилүү жазуучулары менен таанышат. 1930-жылы «Сабаттуу бол» газетасында биринчи жолу «Кызыл жүк» деген ыры басылып, адабий тушоосу кесилет. 1933-жылы техникумду бүткөндөн тартып, ал биротоло чыгармачылык иштин артынан түшөт. Дүйнөлүк адабияттын мыкты үлгүлөрүн үзбөй окуп, билимин, тажрыйбасын тереңдетет.

1935–1950-жылдардын аралыгында ал ондон ашуун ыр китептердин ээси болду. «Таңдагы ырлар», «Жылдыздуу жаштык», «Махабат», «Жаңы ырлар», «Менин жерим – ырдын жери» деген жыйнактары жарык көрдү.

«Мой дом» атуу ырлар жыйнагы 1950-жылы Москвадан орус тилинде басылды. Алыкул Осмонов эң мыкты котормочу да болгон.

Ал Пушкиндин, Шекспирдин, Низами, Шота Руставели сыяктуу адабияттын алптарынын көркөм дүйнөсү менен кыргыз окурмандарын биринчилерден болуп тааныштырат. Шота Руставелинин «Жолборс терисин жамынган баатыр» дастанын эң жогорку чеберчилик менен кыргызчага которгон.

Бул дастан котормо эмес, кайра жазылган деп айтып жүрүшкөнү чоң баа. Элибизде бул чыгарманын каармандары Тариел, Автандил, Нестан Даржан деген аттар наристелерге коюлуп кыргыздын чыгармасындай кабылданганы акындын калеминин күчү. Шекспирдин «Отелло», «Он экинчи түн»

сыяктуу драмаларын да кыргыз көрүүчүлөрүнө анын котормосу боюнча сахнадан көрүүгө мүмкүнчүлүк алышты.

А. Осмонов окуу, үйрөнүү кыргыз адабиятында алыкул таануу илиминин пайда болушуна чоң өбөлгө болду. Калемдеш жана замандаштарына караганда Алыкул Осмоновдун таланты да, тагдыры да бөлөкчө. «Кудайга миң мертебе калп айтса да, ырына бир жолу да калп айта албаган» бул акын өзүнүн керемет поэзиясы менен адамдардын жүрөгүнө жашоонун не бир ажайып сулуулугун, кымбаттыгын жеткире алган. Акын мөлү Алыкул өз өмүрүн ырсыз элестете алган эмес. Ошондуктан өмүрүнүн акырына чейин поэзияны ыйык туткан. Кудурети күчтүү табияттан анын сураганы да бир гана нерсе эле. Ал ыр болчу.

Мен турмушта сараң, ач көз эмесмин,

Өктөө кылып: «Ай, аз бердиң, – дебесмин.

Байлык, үй-жай, ден соолуктан ардактуу,

Мага берсе, эки сабак ыр берсин.

А. Осмоновдун акындык жана адамдык сапатын мына ушул төрт сап ыр эле аныктай алат. Ал өмүр бою бул шертинен тайган жок. Улуу адамдар кайталангыс таланты менен өздөрүн өлбөс кылып жаратышат. Алыкул да ошондой таланттардын катарына кирет.

Бар бололу, түгөнбөйлү, курдаштар,

Узак, узак, узак болсун бул саптар.

Кылым бүтүп, дүйнөдөн жок болсок да,

Кайра кайтып жолугушчу, жолдор бар.

Менин күнүм өлбөсүнө түңүлбөйт,

Толкун урса тайызына сүрүлбөйт.

Тирүүлүктө жоктугуна жол бербей,

Жер түбүндө чирисе да, бир гүлдөйт.

Бул саптарды окуганында Алыкул Осмонов сенин жанында баягыдай тирүү бойдон тургансыйт, чыныгы поэзияга тизе бүгүп, таазим кылууга аргасыз кылат.

Күн өткөн сайын өзүнө койгон талабы катаалдап, акын улам жаңы бийктикти самап, поэзиянын улам жаңы аралдары менен жээктерин ача берди. Ошенткен сайын анын адам менен Ата Журтка болгон сагыныч-кусалыгын билдирген, жашоо менен өмүргө кумары канбаган ажары ачылып чыга келди. Акындын мындай тематикадагы не бир укмуштуу, не бир азем керемет сулуулугу, кооздугу менен өзүнө куштар кылып төбөсүнө асман тиреп, шоодурап менменсинген мырза теректи эске салат. Бирок ал өмүрү өткөнчө өзүнүн чыгармаларына канааттанган жок, улам жаңы, жакшыларды жараткысы келди.

Мына ушул умтулуу аны ыр жазууга гана эмес, жашоого, да шыктандырды.

Ошондуктан акын өзүн аябады, жанын жай таптырбай жабыркаткан ооруга карабай, күрс-күрс кан жөтөлүп отуруп, да кара жанын карч уруп, бир сап ыр үчүн түн күзөп көшөрө эмгектенди.

Жогорку талап, тынчтык бербеген изденүү Осмоновдун чыгармаларын кулач жеткис, асман мелжиген алп чынарга айландырды. Дүпүйгөн чынардын сансыз бутактары бар сыңары А. Осмоновдун керемет поэзиясынын мазмуну да ар түрдүү жана өтө бай. Анда бирде Ата Журтун асылдыгы, ага деген сүйүүнүн ыйыктыгы даңкталса, бирде адам баласын дүйнөнүн ээси кылуудагы кудуреттүү эмгек ырдалат. Анын чыгармаларында кээде өмүр менен өлүм бой тирешип тура калат да, анан акын өмүрдүн улуулугун жана түбөлүктүүлүгүн не бир мукам кайрыктарга салат.

Сүрөткердин кандайлыгы анын чыгармаларынын санында, тематикасынын ар түрдүүлүгүндө эмес, анда камтылган ой менен сезимдин күчтүүлүгүндө, жасалмалуу эмес табигыйлыгында, баарынан мурда, ал көркөм дүйнөнүн насили, нарк баасында жатат.

Осмоновдун ырларын окуганда, ал ырлар сенин жүрөк сезимиңден жаралгандай болот. Акын адамдардын купуя жүрөк сезимин айттырбай туюп, билип тургандай. Анын ырларынын керемет сыры дал ушунда. Ар бир адамга Ата Журт кымбат. А. Осмоновдун ырларын окуганында Ата Журт менен акын бири-бирине ээрчишип жүргөн ата-баладай көз алдына тартыла калат.

... Жылуу кийин, жолуң кыйын үшүүрсүн,

Кыш да каттуу... бороон уулуп, кар уруп...

Суугунду өз мойнума алайын,

Жол карайын, токтой турчу Ата Журт!

... Бул саптар А. Осмоновдун белгилүү «Ата Журт» деген ырынан.

Анын алгачкы эки сабын окуганда ырдын Ата Журтка арналып жаткандыгын сезбейсиң, ал саптар кадимки эле камкор эненин жалгыз перзентин алыс сапарга узатып жаткандагы мээримин элестетет. Ырдын акыркы эки сабын окуганыңда гана Ата Журтка арналып жаткандыгын билип айлананды өзгөчө сүйкүм менен эркисиз карап аласың. Анан жүрөгүңдө сөз менен айтып жеткире алгыс Ата Журтка деген сезим пайда болот да, тууган жердин элеси калдайып көз алдына тартыла түшөт. Ата Журтту аргасыздан өзүңдүн эң бир жакын, бир ыйык адамыңдай элестетесиң. «Бүт дартыңды өз мойнума алайын, сен ооруба, мен ооруюн, Ата Журт» деп, анын алдында адамдык парзыңды кылчактабай аткаргың келет.

Ошентип, акын Ата Журтун кооздугун, кымбаттыгын шөкөттөп-мактап да отурбайт, сенсиз жашай албайм деп жалынып-жалбарбайт. Бар болгону мээрман эненин күндө айтыла берип, анчалык элес да алынбай калган демейки сөзүн кайталоо менен гана чектелген. Бирок ушул карапайым сөздө камтылган эл-жерге болгон чыныгы сүйүү бизди

аргасыздан өзүнө тартат. Мекен ааламдагы эң ыйык нерсеге айланат. Акындын «Ата Журтун» өзүнүн жалгыз кызына арнаган «Бөбөккө» деген ырынан жана жалгыз уулун күтүүдөн тажабаган Миңбай чал жөнүндөгү «Жеңишбек» аттуу поэмасынан ажыратып кароого болбойт. Булар бири экинчисин толуктап турат.

Жаштайынан жалгыздыктын жабырын тарткан акын зарыгып жүрүп кыздуу болот. Ал төрөлгөндө күнү-түнү наристенин жанынан чыкпай, бир канча күн ага ысым издеди, акыры Жыпар деген ат көңүлүнө туура келди. Жыпары бар болгону он беш гана күн жашап, чарчап калды. Ал өзүнүн бул күйүтүн поэмага тете «Бөбөккө» деген ырында төктү. Күчтүү күйүттөн жаралган бул ырды акындын керт башынын арманы катары кароого болбойт. Анда жалпы эле адамзаттын балага болгон ыйык сезими, түбөлүктүү сүйүүсү берилген. Өмүр менен турмуш жашоо менен тиричиликке арналган мындай мазмундагы ырлар акындын чыгармачылыгында өзөктү түзүп, орчунду ээлейт. Чыныгы талант өмүр бою өзүнө нааразы болуп жүрүп өтөт.

Алыкулдай акындар аз. Ал ырларында тарыхы бар түптүү жана улуу кыргыз элинин өзгөчөлүгүн, анын кечээкисин, бүгүнкүсүн жана эртеңкисин тереңдеп карап, чебердик менен сүрөттөгөн. Акындын ырларын окуп жатып бир тереңдик ойго салат.

«Менсиз, сенсиз мекен жашай берет, а бирок мекенсиз менде да, сенде да жашоо жок» дегин келет.

Акын элди, жаратылышты, поэзияны эле сүйбөстөн, музыканы да сүйгөн тура. Музыканын кучагында, ал эч кимди эстебей, эч ким менен сүйлөшпөй, терең ойго батып, өзүн ээрчитип, ошол музыкадан суусундук сураган ыр саптарын билебиз.

«Мен суу ичпейм таңдай

катып турганда,

Мен нан жебейм алдан

тайып турганда.

Музыкадай мага таттуу

суусун жок,

Берчи мага,

Берчи мага,

Берчи мага жарым кашык музыка!» – деп музыка деңизинен суусунун кандырып, асыл ырларын жараткан тура. Музыка акындын канын кызыткандай, сезимин сергиткендей, жүрөгүн толкундаткандай сезилет. Музыканын кереметин ким укса да тилмечтин кереги жок, жан жыргатып, жүрөккө түз өтөт эмеспи. Муну Алыкулдай акын гана сезет.

Алыкулдун асылдыгы – өзүнүн кыска өмүрдөгү тагдырына нааразы болбой, тескерисинче ыраазылык менен, акыркы күндөрү ооругандыгына карабай, кейип-кепчибей, төмөнкү ыр саптарын калтырыптыр:

Элимдин бир ишине

жарасын деп,

Жанымды тартуу кылып

берип салдым.

Тапкан мүлк, байлыгымды

калка салдым,
Калк үчүн канатымды
канга малдым.
Өлкөмө тыйынчалык
Зыян кылбай.

Бир сомго бир күн берип иштеп алдым»,– деген саптарды азыркы бийликтегилер, саясатчылар үлгү кылып, ошого түздөнүп иштешсе кандай сонун болор эле.

Акындын 100 жылдык мааракеси күз айларында мамлекеттик деңгээлде өтөрү белгиленип, ага карата ар кандай иш-чаралар жалпыга маалымдоо каражаттарында байма-бай жарыя болуп жатат. Ушундай

залкар акыны бар кыргыз эли талантына таазим этет!

Адабияттар:

1. Аны менен биз сыймыктанабыз. – Кыргыз туусу. 2015-ж. 8-март, № 4.
2. А. Осмоновдун 100-жылдык мааракесине карата алгылыктуу иш-чаралар.-Кыргыз туусу. 2015-ж. 15.03. №6.
3. Самаганов Дж. Писатели советского Киргизстана.– «Кыргызстан» Фрунзе.1989.
4. Садыкова Ш. Алыкул Осмонов.– «Кыргызстан». Фрунзе. 1989.

Рецензент: кандидат философских наук Аблазов К.